

واتیکان داکى اليازمانين حكايهسى: مارينو سانودو و اثرى¹

● محمد توتونجو

●● كۆچورن: محمدرضا قوچى

بوزقوردو تورک سمبولو اولاراق ايلک دفعه استفاده ائدن باتيدا ونيزلى مارينو سانودو آديندا بير آدام اولموشدور. ونيزلى زنگين و سويلو سانودو عايلهسى نين بير اويهسى اولان مارينونون دوغوم و اولوم تاريخلى تام اولاراق بيلينمه مكدهدير. مارينو سانودونون تقريباً ۱۲۷۰ ايلينده دوغوموش و يئنه ۱۳۳۴ ايلينده اولموش اولدوغو تخمين ائدليلير. عايلهسى ونيز جمهوريتى نين يۇنتيجيلرى اولماقلا بيرليکده تيجارت ايله ده مشغول ايديلر. ايلک زيارتلىرىنى آغ دنيزده «ناکشه» آداسينا گرچکشديرميش (۱۲۸۱) و ۱۲۸۵ ايلينده خاچليلارين ايلنده اولان عقانى زيارت ائتميشدير. حياتيندا دفعه لرحه قيريس، ايسکندريه، ارمنيستان (کيليكيا) و رودوسو زيارت ائتديگيني؛ بونون يانيندا آغ دنيزده و مورا ياريم آداسيندا اوزون سياحتلره چيخديغيني بيليريك.

بو ايللرده مغلوب اولان خاچلى اوردولارى نين پريشانليغيني گۇرموش و ايره ليله ين آنادولو بگليکلىرى و مملوكلو سلطانليغى نين دور دورولماسى قونوسوندا فيکير اوره تمگه باشلاميشدير. ۱۲۹۱ ايلينده قوتسال تورپاقلارداكى سون خاچلى سلطنتى اولان عقادا مملوكلولارين اينه گنچميشدى. چوقور اوواداكي کليکيا کرالليغى چئوره دن قارامان اوغوللارى و ديگر تورک بگلىرى نين سالديريلارينا معروض قالميشدى. سانودو بو قارماشيق دؤنمده يئنيدين خاچلى روحونو جانلانديرماق اوچون بير کيتاب يازماغا قرار وئرميشدير. "سئکرئتا"^۲ آدينى وئردىگى بو اثرينى ۱۳۲۱-۱۳۰۷ تاريخلى آراسيندا يازميشدير.

کيتابيندا خاچلى سفرلىرى نين تکرار ائديلمه سي چاغريسينى ايشلر. کيتابى نين تام اولاراق آدى بئله دير:

¹ مقاله دوشونجه و تاريخ درگيسى نين مایيس ۲۰۱۶ سايسيندان آلينميشدير.

² Secreta Fidelium Crucis

"قوتسال خاچا اینانانلارین گیزی تاریخی و یا قدسون تکرار فتح اندیلمه‌سی‌نین تاریخی"^۳.

سانودو، کیتابی‌نین ایلك بؤلومونو ۱۳۰۶-۱۳۰۷ ایللرینده بیتیرر و بورادا آغ دنیز تاریخی و تجارت یوللارینی ایضاح ائدر. کیتابی‌نی تاماملایینجا پاپا ۵-جی کلمئنته سونار. اثرینی خاچلی سفرلری‌نین نجه یاپیلماسی گرکدیگی و قدسا گئدن یوللاری آنلاتان بیر رهبر کیتابی اولراق تانیتماقدادیر.

بو کیتابا داها سونرا ۱۳۲۱-۱۳۱۲ ایللرینده ایکی بؤلوم داها علاوه ائدر. کیتابی‌نی آیریجا زنگین خریطه‌لرله سوسله‌مک اوچون پیئترو وئسکونتی ایله ایش‌بیرلیگی ایچینده اولور. کیتابیندا بیر دونیا خریطه‌سی، بیر فیلیسطين، بیر آغ‌دنیز و بیر قارادنیز خریطه‌سی آیریجا قدس، آنتاکیا و شهیر کروکیلرینی ده علاوه ائدر. کیتابی‌نی بو حالی ایله فرانسین آویگنون شهرینده اوتوران پاپا ۲۲-جی جونا هدیه ائدر. بورادا تکرار بیر خاچلی سفری اوچون پاپا و فرانس کرائینی قیشقردار.

سئکرتتا، بو شکلی ایله الیازماسی اولراق واتیکان کیتابخاناسینا انتقال ائدر.

کیتاب ۱۶۱۱ ایلینده یاپینلانیر.^۴ داها سونرا پتر لاک ۲۰۱۱ ایلینده اینگیلیزجه ترجمه‌سینی یاپینلار.

پاپایا هدیه ائدیلم کیتاب واتیکان کیتابخاناسیندا لاتینجه الیازمالاری بؤلومونده ۲۹۷۲ نومره ایله قید اولونموشدور. ۱۰۶ یارپاق یعنی ۲۱۲ صحیفه توتان بو یازما نوسخه‌نین بعضی صحیفه‌لری مینیاتور و رسمیلرله سوسلنمیشدیر و سونونا اکلنه‌ن آغ‌دنیز، قارادنیز و دونیا خریطه‌لری ایله دؤنمی‌نین ان ایره‌لی و سون جوغرافیا بیلگیلرینی محافظه اتمکده‌دیر.

بوزقورد رسمیلری

سئکرتتا کیتابی‌نین واتیکان نوسخه‌سی‌نین ۷ و ۱۴-جو یارپاغیندا ایکی عدد رسم دقت چکر. اولدوقجا

گؤزل و محتشم بیر صنعت اثری اولراق صحیفه‌نین آلتینا یئرلشدیرلمیش اولان بو رسمیلرده ۲ عدد بوزقورد رسمی چیزیلیمیشدیر.

کیتابین ۱۴-جو یارپاغیندا صحیفه‌نین آلتینداکی رسمده بیر صحنه گؤرونمکده‌دیر. بو صحنه‌نین سول طرفیندن بیر گمی یاخینلاشماقدادیر. ساغ

طرفینده ایسه ۴ بیرتیجی حیوان طرفیندن چئوره‌لنمیش بیر انسان رسمی گؤرونمکده‌دیر.

یاخینلاشان گمی آوروپادان گلن ساواشچی خاچلی اوردوسونو تمثیل اتمکده‌دیر.

³ Historia Hierosolymitana, Liber de expeditione terrae Sanctae, and Opus Terrae Sanctae.

⁴ Bongars, in Gesta dei per Francos, vol. II, pp. 1-288, Hanover, 1611

بوراداکى حیوانلارین ایسه "پارس (قاپلان)", ایلان (اژدرها)", "آرسلان" و "قورد" اولدوغونو گؤروروک. بوراداکى متینده ایسه آچیقلائیجى بیلگیلر یئر آلماقدادیر.

۱۳۰۰-لو ایللرین باشیندا چیزیلن بو رسمین ان اوستونده ساری آلتین رنگینده کی حیوان "آسلان" موغوللاری تمثیل ائتمکده دیر. ساغداکی لکه لی آلاجا حیوان اولان "پارس" ین قویروغونا ایپ گئچیریلیمیش و قارا و آغ خلقلری اسارت آلتیندا توتان مملوک سلطانیدیر. ان آلتداکی یاشیل حیوان ایسه "اژدرها" و یا "ایلان", دنیز اوغرولارینی تمثیل ائتمکده دیر. اورتاداکی تاج گئیمیش شخص ایسه ارمنی کرالینی تمثیل ائدر.

سولداکی حیوان ایسه قهوه رنگلرین ایچینده کی توسی رنگ بوز تورکلره باخیلیرسا بیر "بوزقورد" تورکلری تمثیل ائتمکده دیر. تورکلرین "قورد" اولراق تصویر ائدیلمه سی نین ان اسکی قاینای ائله بو رسمیدیر. بو رسمین اوزرینده کی آچیقلاما و ترجمه سی بئله دیر:

"دنیزلر اؤته سی خریستیان اؤلکه لر و کراللیقلار اوچون بیر یاردیم چاغریسی. و سیزین دینی وظیفه لری نیزی ان اؤنملیسی اینانجلی ارمنیلره یاردیم ائتمکدیر.

چونکو اونلار ۴ بیرتیجی وحشی حیوانین پنجه سینده قالمیشلار. بیرى آسلان دیر. بو ارمنی کراللاری نین خراج وئردیکلری تاتارلار دیر. باشقا طرفده ایسه پارس واردیر. بو دا خریستیان اؤلکه لری و کراللاری گونلک اولراق یاغمالایان (مملوک) سلطانیدیر. اوچونجو طرفده قورد واردیر. بو دا کراللیغی یوخ ائدن تورکلر دیر.

دؤردونجو طرفده بیر ایلان واردیر کی بونلار آغ دنیز دنیز اوغرولاری دیر و خریستیانلارین و ارمنیلرین سوموکلرینی سؤمورورلر. اگر اینانجینیزدا صمیمی ایسه نیز بیر ده عقا و سوریه نین ییخیلماسیندان سونرا سلطانین الینده اسیر قالمیش خریستیانلار و سلطان

اۆلكهسى نین اوزاغیندا یئر آلان نوبیا کرالیغی نین قارا دریلی خریستیانلارینا دا یاردیم الینیزی اوزادینیز. بو خریستیانلار سلطان طرفیندن عذاب و ایشکنجه گۆرمکده دیرلر. و گۆزلرینیزی آچین قییرس آداسی دا یاخین بیر تهدید آلتیندادیر و مورا دا (رومانیا) یاخین لاتین آدلاری دا تورکلر طرفیندن باسقی آلتیندا توتولماقدادیر و اونلارا خراج باغلامیشلار. "

الیزامادا باشقا بیر قورد رسمی داها یئر آلماقدادیر.

یازمانین یئدینجی یارباغیندا آلاجا بیر قورد رسم اندیلمیش و بو قورد قلبیندن وورولاراق بیر پاپازین الینه اسیر دوشموشدور. بو شکیلده الینده بیر ده بورو توتان و خاچلی بیر پالتار گئیمیش اولان پاپاز سئوینج بوروسونو چالماقدادیر.

سونوج

واتیکان کیتابخاناسیندا اولان بو کیتاب و ایچینده کی رسملردن باتیلیلار و اؤزللیکله تورکلری تانییان دوغویا سفر ائتمیش سیاحلارین تورکلری تانیلاماق اوچون بوزقورد سمبولونو استفاده ائتدیکلری اورتایا چیخماقدادیر. الیمیزده اسکی تاریخی آچیدان بو اسکی بلگه نین تورکلرین بوزقوردلا بنزه شدیریلمه سی و آچیقلا ناماسی باخیمیندان ایلگینجدیر. واتیکان نوسخه سینده بو تمثیل بیر تک رسمله دئییل متین ایله ده آیریجا بلیرتیلیمیشدیر ■